

CZU: 81'42:61

PROBLEME ACTUALE ALE CERCETĂRII TEXTULUI DE VULGARIZARE MEDICALĂ MEDIATIZAT

Ala DAVID

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N.Testemițanu”

În articol sunt identificate caracteristicile lingvopragmatice ale textului de vulgarizare medicală mediatizat. Din perspectivă lingvistică și interacțională, textul medical prezintă anumite caracteristici identitare, cum ar fi lexicul, obiectivitatea, intertextualitatea specifică etc. Analiza parcursului textelor medicale spre publicul nespecialist permite delimitarea tehnicilor de vulgarizare prin folosirea figurilor de stil, reformulare, folosirea metalimbajului și a substituirilor sinonimice.

Cuvinte-cheie: *text, discurs specializat, vulgarizare medicală, perspectivă lingvistică, perspectivă interacțională, metalimbaj, intertextualitate specifică.*

ACTUAL PROBLEMS IN THE RESEARCH OF THE MEDIATIZED TEXT OF MEDICAL POPULARIZATION

The purpose of this article is to identify the linguistic and pragmatic features of the mediatized text of medical popularization. From the linguistic and interactive perspectives, the medical text presents certain identifying features, such as vocabulary, objectivity, specific intertextuality, etc. The analysis of the medical texts course towards the non-specialist public allows delimitation of the popularization techniques using style figures, reformulation, meta-language and synonymous substitutions.

Keywords: *text, specialized discourse, medical popularization, linguistic perspective, interactive perspective, meta-language, specific intertextuality.*

Introducere

Abordarea actuală a termenului „vulgarizare științifică” se înscrie în cadrul dezbaterilor despre tehnicile și metodele de difuzare în societate a științei, domeniul medical fiind unul prioritar în această perioadă de expansiune vădită a interesului societății față de noutățile științifice ce pot fi atribuite sănătății. Difuzarea informației științifice din domeniul medicinei este motivată și de interesul publicului față de cercetările ce ar contribui la menținerea sănătății și la prevenirea diferitelor patologii, dar și la explicarea originii anumitor maladii care, fiind incurabile la moment, pot fi vindecate grație produselor obținute în urma investigațiilor din domeniu. Or, sănătatea a devenit în era noastră o valoare spre care tindem, iar știința medicală ne oferă o gamă largă de metode de menținere a ei și de prevenire a bolilor. De cele mai multe ori, putem observa două tendințe de cercetare a vulgarizării științifice: una cognitivă, ce permite definirea vulgarizării drept echivalent al termenului de popularizare prin simplificarea unor conținuturi abstracte, și anume – vulgarizarea susceptibilă să transmită și să contribuie la difuzarea culturii științifice, și alta mai critică, care reproșează degradarea și denaturarea științei. Astfel, termenul *vulgarizare* tinde să pună accentul pe felul în care este difuzată știința în societate, dar și felul în care aceasta este actualizată în toată complexitatea ei. În cele ce urmează sunt identificate caracteristicile lingvopragmatice ale textului de vulgarizare medicală mediatizat, precum și parcursul său spre ameliorarea eficacității argumentative a comunicării științifice specializate.

Material și metode

În cadrul cercetării ne vom interesa de textul de vulgarizare medicală mediatizat, și anume: de articolele cu conținut medical apărute în revista de vulgarizare științifică *Science et Vie*, rubrica *Corps et Santé*. Alegerea noastră este motivată de difuzarea importantă a acestei reviste începând cu anul 1913, având drept scop de a face accesibile publicului larg noutățile științifice specifice unei anumite perioade. Ne vom referi la actualitățile apărute pe parcursul anului 2017 – la cele legate de anatomia, fiziologia/fiziopatologia omului. Acest domeniu pare să fie cel mai mediatizat grație expansiunii tehnologiilor și posibilității de a explica, în urma unor cercetări de laborator, anumite procese fiziologice legate de sănătatea și buna funcționare a corpului uman. Paradigma de analiză se bazează pe identificarea caracteristicilor lingvopragmatice ale unui ansamblu de articole aparținând domeniului menționat anterior.

Rezultate și discuții

Dacă e să identificăm textul medical drept obiect de studiu, atunci prezența unui lexic specific, terminologic, propriu domeniului medicinei, se impune a fi drept principalul reper de recunoaștere a acestui tip de text, căci în textul vizat acest lexic îndeplinește perfect funcțiile referențială, informativă și metalingvistică. Limbajul medical, prin numărul mare de cuvinte împrumutate din limba engleză, sigle, abrevieri sau cuvinte internaționale, corespunde caracteristicilor stilului științific, încadrându-se perfect în acest registru stilistic, guvernat de *funcția referențial-denominativă și de cea metalingvistică*, ultima, în comparație cu celelalte stiluri funcționale, conferindu-i specificitate. Un alt criteriu de identificare este *intertextualitatea specifică* mediului profesional dat, bazată pe difuzarea unor informații pornind de la anumite realități științifice, uneori deja evidente, dar care sunt complementare, departe de a putea fi considerate plagiate, reprezentând un tip specific de informație, care vine din mediul de experți, și, în virtutea specificității ei, necesită a fi adaptată grupului de specialiști și apoi mediatizată. Nu în ultimul rând, prezența terminologiei de specialitate, ce îi conferă drept trăsătură particulară *obiectivitate*; or, în textul de referință totul se rezumă, în primul rând, la prezentarea unor realități științifice admise sau a unor ipoteze care urmează a fi verificate prin experiență.

În literatura de specialitate textul/discursul de vulgarizare este poziționat drept un sub-tip al discursului/textului științific. „Conform criteriului enunțiativ de clasificare, a raportului locutor/ interlocutor și poziției lor față de obiectul cunoașterii, discursul științific poate fi scindat în: discurs specializat (adresat specialiștilor domeniului dat), discurs didactic, discurs vulgarizator” [1, p.32]. Sau definit drept un pol de orientare [2, p.147] în aceeași analiza sistemică a contextului de producere: emițător, destinatar, mesaj/suport și scopul discursului științific: discursul științific primar (cercetări pentru alți cercetători), discursul didactic (manualele) și textele de educație științifică non-formală (vulgarizare, presa, documente de cultură științifică) [3, p.147]. Din moment ce cercetătorii sunt impuși să vulgarizeze/popularizeze domeniul lor, ei se află într-un nou context de comunicare și acest context le permite să adopte strategii de expunere care sunt diferite de publicațiile primare, adresate specialiștilor. Lingvistul francez D.Jacobi identifică mai multe niveluri de analiză a discursului de vulgarizare științifică. Vulgarizarea este definită întâi de toate drept „orice practică discursivă care propune o reformulare a discursului științific” [4, p.13], discursul științific fiind sursa ce la origine este creată de specialiști și destinată specialiștilor în domeniul respectiv. Autorul menționează pluralitatea discursului de vulgarizare: diversitatea scriitorilor, a mijloacelor de exprimare, dispersarea intențiilor, fie ele didactice, informative sau distractive. Întâi de toate, vulgarizarea presupune prezența jurnalistului mediator/vulgarizator care se află între specialist și public pentru a face posibilă această comunicare [5, p.3]. Abordările diferite ale discursului de vulgarizare (semiotică, sociologică și psihosociologică) permit delimitarea anumitor reguli care pornesc de la identificarea conținuturilor specifice, a tipurilor de publicații și, în special, a publicului/destinatarului corespunzător. Din această perspectivă, discursul de vulgarizare nu înlocuiește discursul științific: „discursul de vulgarizare face din discursul sursă un spectacol, îl expune fără să-l pună în umbră” [6, p.4]. Tendințele care permit identificarea tehnicilor de vulgarizare/popularizare pot fi rezumate în felul următor:

1. Prezența și folosirea figurilor de stil: analogia, comparația, metafora, paradoxismul, pentru a surprinde lectorul, exagerarea, hiperbola.
2. Reformularea și folosirea metalimbajului cu scopul de a explica cititorului și de a-i facilita înțelegerea mesajului.
3. Substituirile sinonimice fără a respecta un anumit registru de limbă, precum și folosirea din plin a semnelor de punctuație, cum ar fi ghilimelele și parantezele.

În exemplul ce urmează vom demonstra funcționalitatea acestui model:

[T1] *Dans nos cellules, des protéines se livrent à une valse endiablée*

Pour la première fois, des biophysiciens ont réussi à observer le mouvement de protéines "motrices", celles qui assurent le bon fonctionnement de nos cellules: elles avancent en valsant!

Une, deux. Une, deux. Chaque pied vient se poser devant le précédent tout en faisant un demi-tour, toujours dans le même sens. Un peu comme des valseurs sur un tempo endiablé! Ce curieux mouvement, jamais observé jusqu'à ce jour, c'est celui des kinésines autour des filaments qui constituent le squelette de nos cellules.

Les kinésines? C'est l'un des trois groupes de protéines dites "motrices", qui transportent toutes sortes de charges (molécules et autres organites) à travers la cellule. Sans elles, pas de séparation des chromosomes lors de la division cellulaire. Pas d'afflux non plus de neurotransmetteurs dans les neurones. C'est bien simple: elles constituent un véritable moteur moléculaire, indispensable au bon fonctionnement de nos cellules!

Acest fragment de articol poate fi considerat drept un exemplu de utilizare a analogiei chiar de la începutul textului: mișcarea proteinelor asemănătoare valsului: *le mouvement de protéines "motrices" ... elles avancent en valsant*. Activitatea proteinelor este asemănătoare activității ființelor umane, și anume – celei de a dansa. Urmează o serie de substantive atribuite universului dansului: *piéd, le même sens, des valseurs, un tempo, mouvement*, ce fortifică analogia și duc cititorul în lumea îndepărtată de funcționarea bună a celulelor. Comparația este fortificată prin utilizarea verbelor: *avancer, se poser, faire un demi-tour*. Pentru a înțelege noutatea științifică, lectorul nespecialist este ajutat prin reformulări și turnuri metalingvistice: *de protéines "motrices", celles qui assurent le bon fonctionnement de nos cellules; Les kinésines? C'est l'un des trois groupes de protéines dites "motrices", qui transportent toutes sortes de charges (molécules et autres organites) à travers la cellule*. Și folosirea termenilor generici „clasificarea termenilor pornind de la cei mai generici până la cei mai specifici duce la crearea unei serii numită superordonată” [7, p.37]: *protéines "motrices", kinésines, molécules, organites*.

Retorica titlurilor specifice textelor de vulgarizare medicală este foarte clar orientată spre posibilitatea de a surprinde, pe alocuri de a șoca și a incita curiozitatea lectorului, anticipând o structură a textelor ce de obicei „povestește” și atrage atenția prin narațiunea științifică, fiind și un dispozitiv de orientare în funcție de cultura științifică. Articolele oferă o informație științifică credibilă, iar în structura textului putem identifica secvențe narative, descriptive, argumentative și explicative:

[T5] *Les antibiotiques font-ils grossir les enfants?*

[T3] *Pourquoi voir quelqu'un bâiller est-il contagieux?*

[T2] *La migraine pourrait être un mécanisme de défense du cerveau.*

După cum am menționat, registrul științific și cel de vulgarizare prezente în textul medical mediatizat permit identificarea celor două planuri de enunțare care alternează în complexitatea textului și fac posibilă comunicarea mesajului științific publicului larg [8, p.23]. Altfel spus, parcursul textelor științifice spre cititor [9] începe întâi de toate prin alegerea temelor care urmează să fie popularizate: secțiunea material și metode este de obicei omisă, fiind considerată mult prea tehnică. În schimb, apare o informație considerată trivială de către specialiști: [T1] *protéines "motrices", celles qui assurent le bon fonctionnement de nos cellules*; [T2] *les nerfs de la dure-mère – la membrane extérieure du cerveau – ont des capteurs capables de détecter ce stress oxydant*.

Transformarea rezultatelor științifice prin generalizarea și afirmarea rezultatelor obținute: [T3] *Un phénomène qui a d'ailleurs été mesuré: 75% de la population est sensible à cette étrange contagion. De véritables épidémies, sachant que l'on bâille 5 à 10 fois par jour*; [T4] *Le nombre de cas dépistés a été multiplié par dix entre 2005 et 2015*; [T1] *...c'est un postulat vieux de 20 ans que nous avons enfin réussi à démontrer*.

O altă etapă – personalizarea rezultatelor cercetărilor obținute, care de cele mai multe ori pot fi marcate prin prezența pronumelui *nous* sau a unui verb la persoana întâi plural. [T4] *Nous connaissions cette protéine ORF2 mais ignorions que les formes circulantes étaient différentes. C'est peut-être une stratégie du virus pour tromper le système immunitaire en le focalisant sur des antigènes qui ne sont, en réalité, pas associés aux particules infectieuses. Nous allons vérifier cela. Mais surtout, cela change la donne en matière de diagnostic, explique Laurence Cocquerel, responsable des travaux*; [T1] *Avec l'identification de ce mécanisme de marche rotatoire, c'est un postulat vieux de 20 ans que nous avons enfin réussi à démontrer*;

Restucturarea conținutului diferit de logica cercetării și modelul experimental confirmată în fiecare articol din revista *Science et vie* pornind de la titlul sub formă de întrebare sau afirmație metaforică și până la structura narativă a conținutului: [T2] *Et si la migraine servait au cerveau pour se protéger? C'est l'hypothèse faite par un chercheur américain. Notre encéphale lutterait ainsi contre le stress oxydant...*

Reformularea prin parafrază și reutilizarea termenilor științifici specializați este cel mai des utilizată: [T2] *...elle pourrait constituer un mécanisme de protection contre le stress oxydant. Autrement dit, les radicaux libres produits par l'oxygène, délétères pour le cerveau; les nerfs de la dure-mère – la membrane extérieure du cerveau – ont des capteurs capables de détecter ce stress oxydant; chacun des composants de la migraine (modification du flux sanguin, activation des plaquettes sanguines, etc.) a des vertus neuroprotectrices: ils permettent d'augmenter la production d'enzymes anti-oxydantes et de facteurs de croissance*.

Deși posibilitatea de „denaturare a științei” [10, p.157] poate fi percepută în urma lecturii, folosirea terminologiei specifice domeniului, dar și tratarea metalingvistică a termenilor permit partajarea sensului cu scopul de a promova cultura științifică.

În exemplele citate mai sus, preluate din revista de vulgarizare științifică *Science et vie*, pentru a înțelege noutatea științifică lectorul nespecialist este ajutat. În așa fel, registrul de vulgarizare este un teren bun pentru a ameliora eficacitatea argumentativă a comunicării științifice specializate către publicul larg. Mass-media are nevoie de o materie primă, evenimente, descoperiri care foarte repede pot deveni vechi și în acest context cercetătorul este sursa care alimentează actualitatea. „Vulgarizarea apropiind două vedete (savantul și mediatorul) apare drept un drum mai scurt al raportului dintre mass-media și comunitatea științifică” [11, p.22].

Concluzii

Abordând problema privind popularizarea științei medicale prin difuzarea ei în sursele media, în special în articolele din revista de vulgarizare științifică *Science et vie*, ne-am propus să identificăm caracteristicile lingvopragmatice ale acestui tip de text prin definirea etapelor de transformare, dar și prin stabilirea unei paradigme de analiză. Exemplele studiate ne permit delimitarea acestui tip de text în cadrul analizei discursului științific drept element important de transmitere a culturii științifice. Generalizarea, personalizarea, restructurarea și reformularea conținutului științific constituie etapele principale în parcursul textului științific spre publicul larg și îi conferă o oarecare omogenitate. Alegerea conținuturilor, precum și retorica titlurilor sunt orientate spre prezentarea realității științifice și argumentarea ei.

Referințe:

1. ROVENȚA-FRUMUSANI, D. *Semiotica discursului științific*. București: Editura Științifică, 1995, p.254. ISBN 973-44-0151-3
2. JACOBI, D. *La communication scientifique*. Grenoble: Presse Universitaire de Grenoble, 1999. 277 p.
3. Ibidem, p.147.
4. JACOBI, D. Sémiotique du discours de vulgarisation scientifique. En: *Semen*, 1985. [Accesat: 26.10.17] Disponibil: <http://semen.revues.org/4291>
5. Ibidem, p.3.
6. Ibidem, p.4.
7. JACOBI, D. *La communication scientifique*. Grenoble: Presse Universitaire de Grenoble, 1999. 277 p.
8. Ibidem, p.23.
9. Ibidem.
10. JACOBI, D. *La communication scientifique*. Grenoble: Presse Universitaire de Grenoble, 1999. 277 p.
11. Ibidem, p.22.

Corpus:

1. [T1] *Dans nos cellules, des protéines se livrent à une valse endiablée*. [Accesat: 30.11.2017] Disponibil: <https://www.science-et-vie.com/corps-et-sante/dans-nos-cellules-des-protéines-se-livrent-a-une-valse-endiablée-9703>
2. [T2] *La migraine pourrait être un mécanisme de défense du cerveau*. [Accesat: 30.11.2017] Disponibil: <https://www.science-et-vie.com/cerveau-et-intelligence/la-migraine-pourrait-etre-un-mecanisme-de-defense-du-cerveau-9920>
3. [T3] *Pourquoi voir quelqu'un bâiller est-il contagieux?* [Accesat: 30.11.2017] Disponibil: <https://www.science-et-vie.com/questions-reponses/pourquoi-voir-quelqu-un-bailler-est-il-contagieux-9907>
4. [T4] *Le virus de l'hépatite E crée des leurres pour duper le système immunitaire* [Accesat: 30.11.2017] Disponibil: <https://www.science-et-vie.com/corps-et-sante/le-virus-de-l-hepatite-e-cree-des-leurres-pour-duper-le-systeme-immunitaire-9951>
5. [T5] *Les antibiotiques font-ils grossir les enfants?* [Accesat: 30.11.2017] Disponibil: <https://www.science-et-vie.com/questions-reponses/les-antibiotiques-font-ils-grossir-les-enfants-9806>

Prezentat la 01.12.2017